

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput VII. De merito bonorum operum, quæ justificationem præcedunt, &
subsequuntur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83656)

CAPUT VII.

De merito bonorum operum, quæ justificationem præcedunt, & subsequuntur.

SUMMARIUM.

1. Ratio Ordinis.
2. Opera præcedentia justificationem quale habeant meritum.
3. Non habent meritum de condigno.
4. Hominis justificati opera bona habent meritum de condigno.
5. & 6. Hoc probatur, & declaratur ulterius.
7. Bona opera iustorum merentur meritum de condigno.
8. Usque 13. satisfit objectionibus.
14. De his, qui habent spem in bonis operibus.

Ratio Ordinis.

EXPOSITA Hæreticorum, & Catholicorum doctrina circa meritum bonorum operum, atque explicatis conditionibus singulis, erroribusque Protestantium refutatis, haud operosum est omnem controversiam dirimere. Cum vero operibus absque gratia Patris, etiam si honesta censeantur, & bona sint ex *objecto* atque officio, nullum inesse meritum doceat Catholica Fides, & præmissa Pelagianorum dogmatum confutatio; coarctatur quaestio ad opera, quæ fiunt præveniente Spiritus sancti adjutorio; & quorum aliqua præcedunt justificationem, ut salutaris timor, oratio, actus Theologalium virtutum, contritio, & peccatorum confessio; aliqua subsequuntur, ut iustorum poenitentia, elemosyna, divinorumque omnium præceptorum observatio.

Opera præcedentia justificationem quale habeant meritum.

PROPOSITIO I. Opera, quæ præcedunt justificationem, habent meritum de congruo, non de condigno.

Hujus theses, cui omnes, etsi aliqui excipiunt Sotum, subscribunt, veritas primo demonstratur; quoniam opera, quæ justificationem præcedunt, ex definitione Tridentini sess. vi. cap. 6. atque ex Scripturis allatis superiori cap. iv. ad ipsam justificationem disponunt, & Deus convertitur ad impium, se, dum gratia excitatur, convertentem ad Deum. Atqui istiusmodi dispositionibus inest ratio meriti de congruo; quia, ut ostendimus lib. xiv. auctoritate & ratione, non est reputanda nullius meriti petentis fides, quærentis pietas, & pulsantis instantia, præcipue si quærendo, petendo, & pulsando invenire, accipere, & intrare dicatur. Igitur opera, quæ fiunt ante justificationem cum auxilio prævenientis gratiæ, promerentur justificationem ipsam de congruo. Atque hoc argumentum corroboratur sequenti. Si præveniens gratia conatus bonæ voluntatis exigeret aut expectaret, ut Pelagiani primum, deinde Semipelagiani affirmarunt, gratia

R. P. Berti Theol. Tom. III.

daretur secundum merita nostra: nam idcirco hoc Pelagianum assertum damnatum est, quia tollitur gratia, si a libero præveniat arbitrio. Itaque si Deus ut hominem justificet, exigit atque expectat motus liberi arbitrii per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam se disponentis; nequeunt istiusmodi motus omnino expoliari ratione meriti. Accedit expressa S. P. Augustini auctoritas. Ait enim Epistola non semel laudata ad Sixtum: *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fides, qua ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit justificatus merito fidelis humilitatis, quoniam qui se humiliat exaltatur.* Et de Prædest. Sanctorum cap. 2. *Quis autem dicat eum, qui jam capit credere, ab illo in quem credidit nihil mereri?*

Quod vero eadem opera, quæ justificationem præcedunt, habere nequeant meritum de condigno, constat ex capite præcedenti. Deest quippe illis princeps conditio, scilicet status gratiæ, & filii adoptivi dignitas, ac divinæ naturæ participatio. Quare citata Epistola ait S. Pater: *Possunt quidem dicere remissionem peccatorum esse gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti possunt peccatores?* Hanc tantum assertionis nostræ partem confirmant argumenta, quæ pro sententia Soto attributa possunt afferri. Ubique enim Patres, Theologi, ac præsertim laudatus Augustinus, & D. Thomas docent hominem impium nihil mereri, ita accipiendi sunt, ut nihil mereri dicatur tali merito, quod innitatur justitiæ; habeatque cum remuneratione æquiparandam dignitatem. Etenim hoc meritum quod verum propriumque meritum est, comitatur duntaxat bona opera hominis justificati. Aut certe ita accipiendi sunt, ut gratia non dicatur conferri operibus naturalibus, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæ-

3. Non habent meritum de condigno.

T t 2

cunque

cunque sunt merita; inquit eodem loco Augustinus. Vide quæ scripsimus supra cap. v. ad Hæreticorum objectiones.

4.
Hominis ju-
stificati ope-
ra bona ha-
bent meri-
tum de con-
digno.

PROPOSITIO II. Hominis justificati bona opera vere promerentur vitam æternam, non tantum de congruo, sed etiam de condigno.

Quod bona opera justi æternam vitam promerentur probatur I. ex divinis Scripturis. Sap. v. 16. legitur: *Iusti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum.* Matth. v. 12. *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis; & xxv. 34. Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Esurivi enim, &c. Lucæ vi. 23. *Ecce enim merces vestra multa est in cælo.* Ad Rom. 11. 64. *Reddet unicuique secundum opera ejus.* II. ad Timoth. 1. 12. *Potens est depositum meum servare in illum diem iustus Judex.* Apocalyp. ultimo 12. *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.* Apparet ex his æternam vitam esse bonorum operum mercedem. Merces autem meritis rependitur; ideoque bona opera à merito non sunt disjuncta.

5.
Probatur
hoc ex Patri-
bus.

Eadem est perpetua & constans Sanctorum Patrum Traditio. Etenim ut aliquorum sententias proferam, Martyr Ignatius in Ep. ad Romanos, *Sinite inquit ut bestiarum esca sim, per quam possim Deum promereri.* Basilii in Psalm. 33. *Omnis actio iusti digna est, quam Deus respiciat.* Et de Sp. S. cap. 24. *Homo ex operibus justitiæ salvatur.* Greg. Nazian. Orat. 31. & 40. nos ad bona opera hortatur, ut non solum habeamus gratia donum, sed etiam præmium consequamur. Chrysostomus Hom. 2. in Epist. 2. ad Timoth. *Vitæ ratione, & bonorum operum Deum habemus debitorem.* Cyrillus in Thes. 26. docet præmium gloriæ certantium laboribus respondere. Idem docent Latini Patres. Cypriani, Ambrosii, & Augustini testimonia produximus capite præcedenti. Prosper ad 6. ob Gallorum inquit: *Iustificatus homo, id est, ex impio pius factus nullo præcedente bono merito accipit donum, quo medio acquirit & meritum.* Bern. denique serm. 81. in Cant. *Omne quod feceris bonum, malumve, quod quidem non facere liberum sit, merito ad meritum deputatur.* Cum ergo tam Scriptura, quam Patres bonorum operum merita contestentur; jure optimo Tridentina Synodus in Spiritu sancto congregata propositionem nostram sess. vi. can. 32. dicto hæreticis anathemate definivit.

6.
Ac declara-
tur ulterius.

Quamquam autem laudata Synodus expresse meritum de condigno non commemoret, in gratiam, uti arbitramur, quorundam antiquiorum Scholasticorum, qui affirmant nullum dari in creatura condignum meritum, propterea quod nequeat Deus ejusdem creaturæ constitui debitor; nihilo tamen minus nos etiam meritum ipsam de condigno majori probabilitate defendimus. Cum vero bona iustorum opera mereri vitam æternam sit dogma Catholicum, atque præmissis argumentis valide propugnatum; addam aliqua, quæ demonstrant in bonis operibus hominis justificati non meritum qualecunque, sed habens cum repromissa mercede condignitatem. Ac primum sit, quod citato Canone Tridentini statutum est iustorum opera vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, &c. quæ sane verba verum meritum commonstrant, non solum congruitatem, atque decentiam. Deinde Hæretici meritum de congruo nequaquam negant. Etenim Bucerus in disput. Ratisbonæ an. 1546. inquit: *Si sancti Patres aut alii intelligant per mereri facere ex fide gratia bona opera, quibus Deus mercedem promittit, hoc sensu usurpare illud verbum minime damnavimus.* Vossius etiam, ut supra diximus, testatur aliquod meritum agnosci etiam à Confessione Wittembergenſi, & Augustana, & Ecclesiis Reformatas tantum negare, quod bona opera vere proprieque, non ex promissione solum, sed etiam justitiæ debito propter æqualitatem operis & mercedis censenda sint vitæ æternæ meritoria. Atque id, ni fallor, sequitur directe ex hæretico de justificatione dogmate superius impugnato: nam ideo negant Sectarii æqualitatem operis & mercedis, quoniam non admittunt justitiam inhærentem, quæ tribuat bonis operibus dignitatem. Nisi ergo meritum de condigno necessum sit propugnare, cur hac in parte cum Novatoribus tam acerba contentio? Præterea Theologi Tridentini, Auctore Pallavicino lib. viii. cap. iv. *Operibus post acceptam justitiam peractis, adeoque divina gratia informatis, redditisque ob merita Christi potentioribus, cujus vivum membrum effectus est is, qui ea peragit, omnes concedebant rationem meriti condigni, ad conservandam, augendamque eandem gratiam, æternamque felicitatem consequendam.* Idem docuerunt Theologi posteriores: quorum profecto doctrina, cum scripserint post exortam hæresim Lutheranam & Calvinianam, placitis Durandi, aliorumque paucorum est præferenda. Insuper nec veterum quo-

quorundam placitum re ipsa discrepat à communi recentiorum Theologorum sententia. Si qui enim iustorum opera mereri *de condigno* negarunt, & vitam æternam gratiam tantum, non iustam retributionem esse dixerunt, locuti sunt verbis à Scriptura non penitus alienis, & præcisa ordinatione ac promissione divina. His quippe argumentationibus ducebantur; quod non repugnet Deum conservare iustos in hac mortali vita, & nunquam illos ad cælestem hæreditatem adsumere; quod possit illos absoluta potentia reducere in nihilum; quod plenissima libertate creaturas producat, & pro suo beneplacito prædestinatorum numero accenseat; quod supremus Dominus nihil debeat servulis, nihilque ab his capere possit emolumentum; quod denique æterna vita dicatur ab Apostolo *gratia*, neque sine beneficio Creatoris possit obtineri. Urget hæc argumenta peracutus Theologus Arimensis in 1. sent. dist. XVII. q. 1. art. 2. At hæc non valere ordinatione divina, ac promissione supposita, liquet ex dictis; neque id negat Gregorius noster ibidem in solutione primæ argumentationis Aureoli. Ex quibus inferitur Scholasticos verbotenus, non re invicem dissentire, eorumque discrepantiam frustra nobis ab heterodoxis opponi; recte demum Tridentinos Theologos monuisse, ut principio hujus libri dictum est, in his questionibus veritatem majorem in luce à Scripturibus collocatam, qui serpentes hæreses subsecuti ex instituto illas exagitarunt.

7.
Pona opera
iustorum
merentur
meritum de
condigno.

His permoveor ut non solum bonis iustorum operibus verum meritum cum universis Catholicis tribuam, sed etiam meritum condignum; etsi ad evitandam inanem gloriam nonnulli cum Thoma Valdensi & Paulo Burgensi putent ab hujusmodi vocabulo esse abstinendum. Confirmant assertum nostrum quæ hæcenus dicta sunt. Sacre enim literæ æternam vitam appellant coronam justitiæ, depositum, bravium, mercedem, & denarium diurnum: quibus sane verbis significatur retributio; qua, servata æquitate, non debet operarius defraudari. Appellatur præterea iustus filius Dei, regni hæres, palmes adhærens viti, & obsignatus spiritu promissionis, qui est arrha & pignus hæreditatis. Atque his iustorum dignitas, & jus ad gloriam, qua nequeant, si permaneant in gratia, expoliari, satis aperte declaratur. Patres etiam tradunt Deum se iustis debitorem fecisse, licet non accipiendo

aliquid, sed quod ipsi placuit promittendo: unde sequitur Dominum, qui est largitor gratiarum, esse debitorem coronæ; ut Enarrat. in Psalm. LXXXIII. ait Augustinus. Denique in bonis operibus hominis iustificati reperiuntur omnes conditiones, quas requiri ad meritum *de condigno* paulo supra fuit demonstratum. His itaque nunc in Epitomen redactis, sed jam stilo fusiori explanatis, positum theorema valide propugnatur.

AD OBJECTA HÆRETICORUM
RESPONSIO.

Sequitur ut respondeamus hæreticis brevi, nec prolixo sermone, cum fuerint præcedenti capite soluta omnia fere illorum sophismata. Opponunt nobis priori loco sacras literas, in quibus vita æterna appellatur *Gratia & misericordia*, ut Psalm. CII. *Coronat te in misericordia, & miserationibus*. Is. LV. 1. *Venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum, & lac*. Ad Rom. VI. 23. *Stipendia enim peccati, mors: Gratia autem Dei vita æterna*. Et ad Ephes. II. 8. *Gratia enim salvati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est; non ex operibus, ut ne quis gloriatur*.

8.
Obiectio
Ima Hære-
ticorum.

Hæc soluta sunt in refutatione II. Conditionis ab Hæreticis pro opere meritatorio statutæ: ubi ostendimus quomodo æterna vita sit misericordia simul, & merces; misericordia ob gratiam prævenientem: merces propter liberam hominis obedientiam. Ita Augustinus in lib. de Grat. & lib. arb. cap. 9. exponit verba Psalmistæ. *Nunquid non corona (inquit) bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate, ideo dixit Psalmus: Coronat te in miseratione & misericordia; quia ejus miseratione bona opera operamur, quibus corona reddetur*. Esaiæ textus literaliter de terra promissionis, mystice de fide in Christum, & vocatione ad Ecclesiam est accipiendus: & utrumque beneficium est. Si velis illum de gloria exponere; nota verborum proprietatem. *Emite*, inquit Propheta; pretium itaque est exhibendum. Addit *sine argento*, quoniam regnum cælorum comparatur, non bonis fortunæ, sed libertatis. Ait *sine commutatione*, quoniam Deus nihil à nobis accipit emolumentum. Quod habetur ad Romanos 6. *Gratia autem Dei vita æterna*, eandem postulat interpretationem. Ut enim S. Pater scribit eodem

9.
Solvitur.

T t 3

loco,

loco, & in Epist. ad Sixtum, *Cum posset* (Apostolus) *dicere, & recte dicere, Stipendium autem iustitiæ vita æterna; maluit dicere, Gratia autem Dei vita æterna.* Cur autem? *Quia ejus miseratione bona operamur, quibus corona redditur,* inquit Augustinus priori loco: *Deinde ne iustitia de humano se extolleret bono merito;* addit S. Pater Epistola nuper laudata. Verbis depromptis ex cap. 2. ad Ephesios eadem est adhibenda responsio. Nisi enim gratia foret ad actus singulos necessaria; possent homines dicere: *Ideo accepimus gratiam, quia credimus, tanquam sibi fidem tribuentes, gratiam Deo: propter hoc Apostolus cum dixisset, Per fidem, & hoc, inquit, non ex vobis, sed Dei donum est.* Rursus ne dicerent se suis operibus donum tale meruisse; continuo subiecit, *Non ex operibus, ne forte quis extollatur: non quia negavit, aut evacuat opera bona, cum dicat Deum unicuique reddere secundum opera ejus; sed quia opera sunt ex fide, non ex operibus fides.* Ita S. Pater eodem libro de Grat. & lib. arbitrio cap. 7. Itaque in nobis gloriari non possumus, quia licet vitam æternam promereamur; omne meritum à divina gratia procedit, neque coronam redderet iustus Iudex, nisi gratiam largitus esset misericors Pater.

10.
Obiectio
2da.

Deinde Heterodoxi obijciunt quædam testimonia Sanctorum scribebantur divina miseratione nobis æternam gloriam conferri; beatitudinem nihil aliud esse, quam munificentissimam Dei gratiam; Deum non merita nostra coronare, sed dona sua: ipsum Deum nulli facturum injuriam, etiamsi iustis nollet cœlestem gloriam largiri. Ita scribit Hilarius in Psalm. LI. Basilii in Psalm. XIV. August. Conc. 2. in Psalm. LXX. & Bern. Sermon. 1. de Annunt.

II.
Rejiciunt.

Quoniam hæc conformia sunt productis supra Scripturis, eandem quoque postulant responsionem. Confertur ergo nobis beatitudo miseratione divina, quia Deus elegit nos ante mundi constitutionem in Christo, ut essemus sancti & immaculati; quia misericordia ejus prævenit nos; quia nemo venit ad fidem, nemo ad gratiam, nemo ad coronam, nisi Pater traxerit illum. Dicitur beatitudo munificentissima Dei gratia, propterea quod prædestinatio Sanctorum, non hominis volentis neque currentis, sed miserentis est Dei; neque sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, tanquam ex nobis, sed misericordia Dei prævenit nos in benedictionibus dulcedinis, excitat dormientes, adjuvat operantes, &

reddit coronam iustitiæ perseverantibus. Coronat Deus dona sua, non merita nostra, quia ipse operatur in nobis velle & perficere; & ejus adjutorio operamur bona, quibus merces sempiterna rependitur. Nulli utique faceret Deus injuriam, si gloriam, cujus absolutus Dominus est, nec iustis concederet; si vel opera tantum spectemus, vel solam Domini auctoritatem: at si operibus accedat divina præordinatio, & liberalis promissio, fidelis est, nec aliquem fraudat mercede; iustus est, & reddit unicuique secundum opera ejus.

Obijciunt denique hæretici; Pontificiorum dogma secum pugnat, ac sese evertit; est Christo injuriosum & impium, sacrilegum demum, & superbiæ atque arrogantiae plenissimum. Repugnans est, & se ipsum evertit, quia si bona opera habent meritum ex gratia, & ex divina promissione, quomodo coronam promerentur suamet dignitate? Est præterea injuriosum Christo, quoniam imminuit vim & efficaciam passionis ipsius: & cum solius Redemptoris nostri obedientiæ, mortisque merito, tum gratia, tum gloria sit tribuenda; Pontificiorum scitum hanc saltem concedit summæ operum efficaciam. Item impium est, atque sacrilegum; evacuat enim divinam misericordiam, & Dominum universorum facit debitorem creaturarum. Viam tandem aperit ad humani spiritus fastum; cum fas sit, hoc statuto dogmate, in operibus nostris, meritisque confidere.

12.
Obiectio
3tia.

Verum & hæc parum urgent, atque ex dictis facile refelluntur. Non repugnat Catholicum dogma, eo quod divina promissio (quam tamen ut diximus, non omnes Communionis nostræ Theologi ad meritum *de condigno* requirunt) non est necessaria ut bonis operibus conferat dignitatem, sed ut Deus æternam vitam iustis tanquam coronam iustitiæ rependat; eo pacto, quo paterfamilias non tenetur ad solvendum operariis denarium diurnum, nisi facta cum illis conventionem. Cum gratia autem stat meritum, quia etiam liberum arbitrium operatur, licet operari recte non valeat sine ipsa gratia: quemadmodum palmæ viti insitis producit fructum; etiamsi fructum ferre, nisi manserit in viti, non possit. Constat hoc exemplo nullam à nobis irrogari injuriam passioni & meritis Christi; qui semetipsum *viti*, & iustum *palmi* comparavit. A vite enim provenit, si palmes fructum ferant: à gratia Christi, si iustificatorum opera vitam sempiternam promereantur.

13.
Reprobatur.

reantur. Ob hanc eandem rationem non evacuatur à nobis gratia; quia licet asseramus vitam æternam conferri meritis, dicimus tamen hæc merita absque gratia non comparari. Sed neque nos Deum facimus debitorem, qui ex nobis aliquid capet utilitatis & commodi: illum dicimus se facere debitorem nostrum, non aliquid à nobis accipiendo, sed promittendo, ita ut possint iusti consummato cursu proferre verba Augustini serm. xvi. de Verbis Apostoli, nunc clviii. cap. 2. *Redde quod promissisti, quia fecimus quod iussisti.* At hæc omnia ex præcedenti capite sunt manifesta: iterum, si hæc videantur summam dicta, illud perlegas.

14.
De his, qui
habent spem
in bonis
operibus.

Restat ut aliquid dicamus de iis, qui in bonis operibus habent spem ac fiduciam. Principio nefas est spem locare in operibus, quasi à sola liberi arbitrii facultate procedant, cum ad malum quisque se ipso sufficiat, ad bonum vero nihil sit, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono. Deinde non debemus peracta opera, quamvis bona videantur, ita æstimare, ut nullo concutiamur timore; cum nesciat homo utrum amore, vel odio sit dignus, atque etiam iustis quotidie divina misericordia sit imploranda. Præterea cum Deus operetur in nobis velle & perficere, ac facillimum sit iustitiam deperdere, maxime si relinquatur sibi ipsi humana infirmitas, sic vero deseratur qui nimium præsumit; æquum est, ut cum timore, & tremore

operemur salutem nostram. Ad hæc, quia divina auxiliante gratia factum est, si quid boni peregrinus; debemus exercere humilitatem, vitantes superbiam illius qui dicebat, *Non sum sicuti ceteri hominum;* & imitantes Apostolum dicentem, *Non ego, sed gratia Dei mecum.* His servatis, dicimus in bonis operibus locandam esse spem divinæ retributionis, uti collocarunt Nehemias, David, Paulus, alique viri sanctissimi. Ad excitandum fervorem, torporemque expellendum debet quisque firmissime credere, quod non ibunt in vitam æternam, nisi qui bona egerunt; atque si ipse bene agere studuit, & bonam conscientiam gerit, repetat cum Davide Psalm. xvii. *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam.* Ne appetitus laudis subrepat, indigere se divina misericordia, & meritis passionis Christi sedulo animadvertat. Demum ne præsumat, meminerit non cuilibet iusto, sed ei, qui perseveraverit usque in finem paratam esse æternæ salutis retributionem. Videntur mihi Tridentini Patres hæc omnia comprehendisse Canone xxvi. Sess. 6. *Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare & sperare æternam retributionem à Deo per ejus misericordiam, & Jesu Christi meritum, si bene agendo, & divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint; anathema sit.*

C A P U T VIII.

Explicatur quid possimus de congruo, & quid de condigno apud Deum promereri.

S U M M A R I U M.

1. Series gratiarum, quæ conferuntur ad Beatitudinem consequendam.
2. Justificatio diversimodè consideratur.
3. Dicta extenduntur ad gratiam perseverantiæ finalis.
4. Quare iustus possit mereri vitam æternam de condigno, non item perseverantiam finalem.
5. & 6. An neque de congruo.
7. An possint iustialii mereri gratiam de congruo.

I.
Series gratiarum, quæ conferuntur ad beatitudinem consequendam.

IN serie auxiliorum omnium, atque gratiarum, quæ nobis ad consequendam beatitudinem conferuntur, connumeratur primo divina prædestinatio, deinde gratia fidem præveniens; atque hæc duo cum sint absque præscientia meritorum, fide Catholica certum est bonis operibus non rependi. Loquor autem de prædestinatione ad Gratiā, quoniam de electione ad gloriam non est una Scholasticorum opinio:

nostraque priori volumine fuit sufficienter exposita. Consequuntur vocationem ad fidem liber voluntatis assensus, timor, spes, charitas, & peccatorum detestatio, quibus cap. iv. ostendimus homines ad justificationem disponi, & in præcedenti demonstratum est, quomodo hæc justificationem ipsam promerentur de congruo, id est, moveant divinam misericordiam ad remittendum peccatum, & ad impertiendam charitatem,